

De Guatemalteekse staat gekaapt

Euforie, blijde toekomstverwachtingen, dat was de teneur tijdens de knik die de geschiedenis van Guatemala eind 1996 maakte. Een intern gewapend conflict dat zesendertig jaar duurde kwam teneinde. De laatste jaren van die donkere periode werden bovendien gekenmerkt door een allesomvattende militaire dictatuur. Om en bij 250 a 300 duizend slachtoffers vielen, vooral onder de inheemse bevolking. Ook drie Vlaamse religieuzen van de missiecongregatie CICM (in de volksmond: de paters van Scheut) werden vermoord. Het waren Walter Voordeckers uit Turnhout, Ward Capiiau uit Maarkedal en Serge Berten uit Menen.

Er werden lijsten vol afspraken gemaakt, die het lot van de armgehouden bevolking zouden verbeteren. Tot op vandaag zijn de belangrijkste akkoorden nog altijd niet uitgevoerd. De bevolking verwerkt tot nu toe de trauma's van de verschrikkingen die ze meemaakte.

De militaire overheden van hun kant werden niet gereduceerd tot blaffende honden achter de hekken van de legerkazernes. Ondanks het einde van de militaire dictatuur hielden ze een portie macht halsstarrig in handen. Financieel zaten ze er warmpjes in, ze richtten een eigen bank op, hadden beslag gelegd op uitgestrekte landbouwgronden in het binnenland en achter de schermen hielden ze druk op de politieke ketel. Jarenlang wisten ze strafrechtelijke processen voor oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid af te houden of te blokkeren. Dat er een genocide plaatsvond blijven ze bij hoog en bij laag loochten.

Het land zakte een tijdlang in een politiek vacuüm. Wie is nu de overheid? Het was een uitgelezen situatie om corruptie te laten aanwassen. Op straat steeg met de dag het geweld, roofovervallen en acties van georganiseerde jeugdbendes (*maras*). Er rezen stemmen op die het leger ervan verdachten een klimaat van geweld te laten gedijen om de roep naar de terugkeer van de geüniformeerden op te wekken. De corruptie werd zo gortig dat de toenmalige regering en de Verenigde Naties tot een akkoord kwamen om een 'Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid in Guatemala' (CICIG) op te richten. Ze startte effectief in 2008.

Academicus en analist Daniel Haering Keenan verwijst naar een uitspraak van de toenmalige vicepresident Eduardo Stein (2004-2008). Deze vergeleek het land met een schip dat de regering probeerde te sturen, maar hij werd gewaar dat het vaartuig niet de overheid gehoorzaamde, maar andere machten. Die machten waren bezig met de staatsinstellingen te infiltreren.

Gedurende twaalf jaar werkte CICIG samen met het Openbaar Ministerie. Vooral de laatste vijf jaren waren bijzonder intensief. Financiële ondersteuning vanuit de VS en Europa, de goedkeuring van een meerderheid van de bevolking voor wat nochtans door sommigen beschouwd werd als 'flagrante buitenlandse inmenging in de interne zaken van het land,' de goede verstandhouding en samenwerking met het Openbaar Ministerie en de onvoorwaardelijke steun van procureur-generaal Thelma Aldana gaven een boost aan de impact van de werking. Het leidde onder meer tot de gevangenneming van president Otto Pérez Molina en vicepresidente Roxana Baldetti en de vervolging van drie voormalige presidenten.

'Het web van corruptie was zo verstrengeld dat alleen door aan de draden te trekken een heel systeem voor het gerecht kon worden gebracht. Congresleden, grote bedrijfsleiders, aannemers van openbare werken, ministers, machtige burgemeesters en een lange reeks

relevante actoren werden beschuldigd. De machtigen, bijna zonder uitzondering, kwamen in het vizier. Verrassend genoeg benaderde het onderzoek zelfs president Morales, eerst met een kleine zaak waarbij zijn zoon en broer betrokken waren,' zegt Daniel Haering Keenan

Vanaf 2017 is er sprake van het '*Pact van de corrupten*.' Congresleden besloten het Wetboek van Strafrecht te wijzigen om zichzelf te beschermen tegen beschuldigingen van corruptie en ontvangsten van illegale financiering van de verkiezingen. De aangebrachte hervormingen leidden ertoe dat voor 89% van alle misdrijven alternatieven voor gevangenisstraf voorzien werden. Om te voorkomen dat er nog meer onderzoeken zouden volgen, besloot president Jimmy Morales de CICIG een halt toe te roepen. Tegen de zin van de Verenigde Naties werden de buitenlandse leden van de commissie in september 2019 het land uitgestuurd en de commissie opgeheven. Ze kon hoe dan ook bogen op een indrukwekkend palmares. Als gevolg van de gevoerde onderzoeken, in samenwerking met het Openbaar Ministerie, werden meer dan 1500 personen aangeklaagd. In juli 2019 kwam de teller van de personen die in staat van beschuldiging gesteld werden op meer dan 660. Om en bij zeventig zeer complexe criminele structuren werden onderzocht en geïdentificeerd.

Net voor de ondergang van de commissie kwam een nieuwe procureur-generaal aan het hoofd van het Openbaar Ministerie. Consuelo Porras had blijkbaar geen banden met criminele netwerken. Maar ze was ook niet zinnens tegen de haren van het corrupte systeem in te strijken. Achteraf gezien betekende de verkiezing van Donald Trump een verzwakking van de Amerikaanse steun voor de commissie. Door het uitblijven van een enthousiast Openbaar Ministerie en hulp van de VS en door de tegenwerking van het Congres en een groot deel van de actieve krachten van het land, was de commissie veroordeeld om te stranden.

De leden van het '*Pact van de Corrupten*' kropen na het onweer uit hun hol. Begin 2020 kwam de arts en Italiaanse telg Alejandro Giammattei aan de macht. In het begin geraakten zijn aanhangers in het Congres, het Openbaar Ministerie, het Hoog Gerechtshof en het Grondwettelijk Hof met elkaar in de clinch. Zo negeerde het Congres een bevel van het Grondwettelijk Hof om over te gaan tot de verkiezing van rechters en magistraten voor de periode 2019 tot en met 2024, nodig om te voorzien in dertien vacatures bij het Hooggerechtshof. Maar op een paar jaar tijd slaagden corrupte individuen erin de belangrijke openbare instellingen te infiltreren en naderhand te bezetten. Procureur-generaal Consuelo Porras ontpopte zich als de trouwe handlangster van de president, die inmiddels verdacht werd van ernstige financiële fraude. 'De staat is gekaapt,' schreven analisten. Moedige rechters en magistraten bleven tegen de wind invaren. De wraak van de corrupten was barbaars. Een na een werden rechters, magistraten, advocaten die gelinkt werden aan de Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid aangehouden en gevangen gezet. Ook zij die na de beëindiging van de commissie doorgingen met de strijd tegen de corruptie zijn voor de bijl gegaan. Een motor achter de heksenjacht op integere gerechtsfunctionarissen is de 'Stichting tegen het Terrorisme,' een obscure, extreemrechtse organisatie, opgericht door ex-militairen, met bloed aan de handen, en gefinancierd door het grootkapitaal. Sommige individuen van het huidige gerechtsapparaat hebben banden met die stichting. Inmiddels waren tegen half augustus dit jaar bijna dertig gerechtsfunctionarissen in ballingschap gegaan, waaronder twee

voormalige procureurs-generaal. Ze vonden een veilig onderkomen in Washington, Mexico en Zweden.

De VS gingen over tot sancties. President Giammattei probeerde de machtige noorderbuur te paaien en wierp zich op als de enige bondgenoot van Centraal-Amerika. Geen loze woorden. Hij deed inspanningen om de afspraken met de VS waar te maken en de migratiestroom van radeloze inwoners van Centraal-Amerika tegen te houden, ging waarachtig op bezoek naar Oekraïne en zond zijn minister van Buitenlandse Zaken, in het spoor van de Amerikaanse voorzitter van het Huis van Afgevaardigden Nancy Pelosi, naar Taiwan.

Maar de opruiming van dissidente meningen ging ongenadig verder. Ook de media werden hard aangepakt. Journalisten verlieten het land vanwege de vijandigheden waarvan zij het slachtoffer werden en de weinige garanties waarover ze beschikten om hun werk voort te zetten.

José Ruben Zamora van de krant ElPeriódico zat einde augustus al meer dan tachtig dagen in de gevangenis. De krant publiceerde 145 onderzoeken naar corruptie gelinkt aan president Giammattei. De zoon van het slachtoffer zei: 'Zijn gevangenneming is een sterk signaal aan alle journalisten in Guatemala dat zij zullen vervolgd worden.' Hij vertelde verder dat zijn vader onderworpen is aan eenzame opsluiting en psychologische marteling. 'Bedwantsen werden in zijn cel binnengebracht, soms kreeg hij geen water te drinken. Bovendien gaan ze zijn cel binnen om onnodige huiszoekingen te doen en hebben ze zelfs zijn advocaten lastiggevallen. We zitten al aan onze vierde advocaat ... Mijn vader wordt duidelijk politiek vervolgd. De staat gijzelt hem.'

Evelyn Blanck, voorzitter van Centro Civitas, dat de belangen van de journalisten behartigt, zei: 'De staat is geneigd ons als vijanden te zien.'

Verdedigers van de mensenrechten lopen tegen de lamp en NGO's die kritiek uiten op de regering dreigen ontbonden te worden.

De laatste decennia streken multinationals als vleermuizen neer op het grondgebied van de Maya bevolking, rijk aan erten en rivieren. De leiders van het volksverzet tegen de vernietiging van hun habitat gaan onverbiddelijk achter de tralies.

De regering schrikt er niet voor terug door te gaan met de trend om justitie en gewapende eenheden in te zetten die collectief gemeenschappen van het grondgebied verdrijven, zonder enige vorm van compensatie. Het leger is inderdaad nooit ver weg geweest in het publiek forum. Het Congres bekrachtigde de 'Wet ter versterking van de Openbare Veiligheidstroepen en het Guatemalteekse Leger.' Bovendien sloot de Hoge Kiesraad een overeenkomst tot samenwerking met de strijdkrachten voor de beveiliging van de verkiezingen van 2023. Het maatschappelijk middenveld houdt zijn hart vast voor de mogelijke militarisering van het verkiezingsproces.

Om zijn repressieve aanpak te vergemakkelijken riep de president naast tien noodtoestanden herhaaldelijk de staat van beleg uit, soms beperkt tot bepaalde streken of gemeenten waar zich conflicten voordeden, meestal tussen binnengedrongen bedrijven en de lokale bevolking. Die streken werden tijdelijk gemilitariseerd.

'Kerk doet te weinig naar de politiek toe.' 'Kerk dient zich niet in politiek te mengen.' 'Kerk is politiek.' 'Het is niet de taak van de kerk politieke uitspraken te doen.'

Ziedaar enkele gangbare meningen. Nochtans werd kardinaal Álvaro Ramazzini, bisschop van Huehuetenango, een leidende figuur bij het ontstaan en presenteren van de 'Nationale Convergentie van Verzet.' Op 3 oktober laatstleden stelden de vertegenwoordigers van verschillende maatschappelijke organisaties hun platform voor.

'Wij bevestigen dat de Guatemalteekse staat in de greep is van maffia's van de georganiseerde misdaad, netwerken van corruptie en straffeloosheid, neofascistische groeperingen die binnen de drie machten van de regering, de uitvoerende, de wetgevende en de rechterlijke macht, optreden om belangen van personen en groepen in het land te bevredigen.'

Vraag is of de resultaten van de verkiezingen van 2023 een trendbreuk in de afbraak van de staatsinstellingen zouden mogelijk maken.

Guido De Schrijver